

ПРАВОВА ПРИРОДА ІНСТИТУТУ АПЕЛЯЦІЙНОГО ОСКАРЖЕННЯ РІШЕНЬ СУДУ ПЕРШОЇ ІНСТАНЦІЇ

Оскільки 18 березня 2004 р. був прийнятий новий Цивільний процесуальний кодекс України, то питання теоретичного, законодавчого і правозастосовчого характеру, пов'язані з апеляційним оскарженням рішень суду першої інстанції, підлягають докладному дослідженню. Правовий інститут апеляційного оскарження в цивільному процесі є новим для нашої правової системи, який до недавнього часу була взагалі невідома дефініція апеляційного оскарження, а тому їх сучасний аналіз є досить важливим.

У зв'язку з тим, що вирішення цих проблем має не лише науково-теоретичну значимість, а й відіграє вагомий роль у житті кожного окремого громадянина, оскільки йдеться про рівень забезпечення його прав за допомогою інституту апеляційного оскарження судових рішень, то наукове дослідження цієї теми не викликає сумнівів у своїй актуальності і потребі вивчення.

Накопичений досвід роботи апеляційних судів України свідчить, що інститут апеляції виявився найбільш дієвим способом перевірки законності й обґрунтованості рішень суду першої інстанції.

Метою досліджуваної статті є комплексний аналіз чинної нормативно-правової бази, яка регулює перегляд рішень суду першої інстанції в апеляційному порядку, виявлення основних проблем, що виникають у правозастосовчій практиці, особливостей перегляду судових рішень в апеляційному порядку, висвітлення практичного досвіду здійснення судочинства апеляційними судами та шляхи його вдосконалення з оглядом на сучасні реалії.

Конкретними завданнями даної наукової статті, що були зумовлені поставленою метою, є: визначення основних етапів розвитку правового інституту апеляційного оскарження рішень суду першої інстанції і теоретичного обґрунтування його запровадження в сучасному українському цивільному процесі; з'ясування правової природи апеляційного способу оскарження та його значення у цивільно-процесуальному праві; аналіз чинного законодавства про право на апеляційне оскарження, умови і порядок його здійснення; розробка шляхів удосконалення нормативного регулювання та механізму застосування способу оскарження судових рішень.

Сучасний стан правового регулювання суспільних відносин у сфері судового захисту прав людини і громадянина базується на основі норм Конституції України та Цивільного процесуального кодексу України, що встановлюють права громадян на судові оскарження.

Право на доступ до правосуддя та справедливий судовий розгляд у розумні терміни є однією з основних ознак правової держави. Відповідно до Конституції України [1, ст. 55] кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого само-

врядування, посадових і службових осіб, які зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України.

Концепція судово-правової реформи та Конституція України заклали базисні передумови для нової регламентації правосуддя і цивільного судочинства.

Але в ході реалізації самого процесу судово-правової реформи перед державною владою постала ціла низка питань, пов'язаних із розширенням сфери компетенції судової влади, запровадження нових правових інститутів перегляду судових рішень, що викликало необхідність їх змістовного теоретичного аналізу паралельно з прийняттям відповідних дій на законодавчому рівні.

Прийнятий 7 липня 2010 р. Закон України «Про судоустрій і статус суддів» визначив правові засади організації судової влади та здійснення правосуддя в Україні, систему судів загальної юрисдикції і порядок функціонування апеляційних судів.

Конституцією України [1, ст. 129] до основних засад судочинства віднесено забезпечення апеляційного та касаційного оскарження рішення суду, крім випадків встановлених законом. Тому реалізація цього конституційного принципу знайшла втілення у Цивільному процесуальному кодексі України [2, ст. ст. 291–322], яким врегульовані питання апеляційного оскарження судових рішень.

Апеляційне оскарження — один із найбільш поширених у сучасному цивільному судочинстві способів оскарження судових рішень, які не набрали чинності, в суді вищої інстанції (апеляційному суді). Новизна норм про апеляційне оскарження, відсутність термінологічної чіткості і визначеності в законодавстві нашої держави зумовлюють суперечності у тлумаченні цього правового інституту у правозастосовній практиці.

Над проблемою удосконалення інституту апеляційного оскарження працювали такі відомі вчені-юристи в галузях загальної теорії права, конституційного, цивільного та цивільного процесуального права, як М. А. Авдеєнко, К. В. Гусаров, П. П. Музиченко, Є. О. Харитонов, Ю. С. Червоний, Ю. С. Шемшученко, М. Й. Штефан, В. І. Тертишніков, І. І. Смельянова ті інших.

В літературі немає єдиної точки зору про поняття перегляду рішень суду першої інстанції в апеляційному порядку. В. І. Тертишніков вважає, що перегляд судових рішень в апеляційному порядку є видом провадження в цивільному процесі. Так, апеляційне провадження являє собою складний правовий механізм, який включає стадії: порушення справи, підготовки до розгляду та розгляд справи в апеляційній інстанції [4, 175]. Інші автори, М. Й. Штефан, Ю. С. Червоний, Є. А. Чернушенко, стверджували, що перегляд судових рішень і ухвал, які не вступили в законну силу, є стадією цивільного процесу [5, 326]. Ця точка зору є вірною. Апеляція як стадія цивільного процесу являє собою сукупність процесуальних дій суду апеляційної інстанції, осіб, які беруть участь у справі, та інших учасників цивільного процесу, направлену на перевірку законності та обґрунтованості рішень суду першої інстанції, які не набрали

чинності, в межах доводів апеляційної скарги і вимог, заявлених в суді першої інстанції. До того ж в загальному розумінні стадія процесу відноситься до руху справи і мета досягається, коли в результаті здійснення процесуальних дій створюються умови для переходу справи з однієї стадії в іншу [5, 327]. Є. А. Чернушенко визначає апеляцію як правовий інститут, який являє собою сукупність правових норм, які регулюють діяльність апеляційного суду, направлену на перевірку законності та обґрунтованості рішень суду першої інстанції шляхом повторного перегляду справи по суті в межах доводів апеляційної скарги.

Норми даного інституту регулюють не тільки діяльність апеляційного суду, але й регулюють правовідносини, які виникають між апеляційним судом, особами, які беруть участь у справі, та іншими учасниками цивільного процесу, направлені на перевірку законності та обґрунтованості рішень суду першої інстанції шляхом повторного перегляду справи по суті в межах апеляційної скарги.

Підставою для виникнення інституту апеляції було прагнення вирішити дві проблеми цивільного судочинства: 1) значно покращити якість судових рішень; 2) ліквідувати тяганину при вирішенні цивільно-правових спорів. Тому зовсім не випадково законодавець, визначаючи компетенцію апеляційних судів, наділив їх широкими повноваженнями. Згідно зі ст. 307 ЦПК України, апеляційний суд має право не тільки скасовувати постановлені судом першої інстанції рішення, закривати провадження у справі та залишати заяву без розгляду, а й ухвалювати нове рішення по суті спору. До безумовних переваг інституту апеляції слід віднести динамічність процесу, невеликі строки розгляду справи, негайне набрання рішенням законної сили. Всі ці обставини сприяють своєчасному захисту порушених, невизнаних чи оспорюваних прав сторін у цивільному процесі.

Аналіз норм ЦПК України, що регулюють питання процесуальних строків на подачу апеляційної заяви та скарги, дає можливість зробити висновок, що законодавець передбачив різні строки, протягом яких заінтересовані особи можуть подати зазначені процесуальні документи. Слід також зазначити, що положення ст. 294 ЦПК України щодо моменту обчислення строків потребує доопрацювання, так як на практиці застосування цієї норми не завжди відповідає цілям апеляційного оскарження. Тому обчислення строку на апеляційне оскарження має починатись не з моменту проголошення рішення, а з моменту отримання його копії, так як і для осіб, які брали участь у справі, але не були присутні у судовому засіданні під час проголошення рішення.

Розгляд справи в суді апеляційної інстанції здійснюється в межах доводів апеляційної скарги та в межах вимог, заявлених у суді першої інстанції. Хоча при встановленні порушень закону судом першої інстанції, які призвели до неправильного застосування норм матеріального або процесуального права, суд апеляційної інстанції може вийти за межі заявлених в апеляційній скарзі вимог. Даний підхід має існувати в комплексі з принципом — заборона повороту до гіршого становища особи, яка подала апеляційну скаргу.

В апеляційному провадженні можуть бути надані сторонами і досліджені апеляційним судом як нові докази, так і докази, які були досліджені судом першої інстанції. Так подання нових доказів можливо тільки в апеляційній скарзі чи запереченні на неї, до того ж вони приймаються апеляційним судом лише у випадках, передбачених ч. 2 ст. 303 ЦПК України.

Також, слід зазначити, що новелою є внесення Законом України «Про судоустрій і статус суддів» від 7 липня 2010 р. [3, 124] до ЦПК України ст. 309-1, яка визначає підстави для скасування судового наказу. Так, судовий наказ підлягає скасуванню в апеляційному порядку, якщо апеляційний суд встановить відсутність між стягувачем та боржником спірних правовідносин, на основі яких була заявлена вимога, передбачена ч. 1 ст. 96 ЦПК України. Ухвала апеляційного суду про скасування судового наказу є остаточною і оскарженню не підлягає. Тобто положення цієї статті регламентує апеляційне оскарження не тільки рішення та ухвали суду першої інстанції, але й оскарження судового наказу, виданого судом першої інстанції, що є справедливим та доцільним.

Теоретичне значення наукового дослідження полягає у його спрямованості на усунення прогалин у чинному законодавстві. Практичне значення статті полягає у винесенні пропозицій та формулюванні висновків, що можуть бути використані для удосконалення цивільного процесуального законодавства, а також у можливості використання положень статті для наукового дослідження інституту апеляційного оскарження судових рішень.

Закріплений в цивільному процесуальному законодавстві України інститут апеляційного оскарження потребує здійснення подальших дій, направлених на вдосконалення процесуального порядку оскарження рішень суду першої інстанції.

Література

1. Конституція України : прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 черв. 1996 р. — К. : Преса України, 2001. — 80 с. ; ...зі змінами внесеними Законом України від 8 грудня 2004 р. // Відомості Верховної Ради України. — 2005. — № 2. — Ст. 44.
2. Цивільний процесуальний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. — 2004. — №40–42. — Ст. 492.
3. Закон України «Про судоустрій і статус суддів». — Х. : ТОВ «Одісей», 2010. — 176 с.
4. Тертишніков В. І. Цивільний процес / В. І. Тертишніков. — К., 2004.
5. Цивільний процес України : підручник / за ред. Ю. С. Червоного. — К. : Істина, 2007.

Анотація

Ілюпол І. М. Правова природа інституту апеляційного оскарження рішень суду першої інстанції. — Стаття.

Оскільки 18 березня 2004 р. був прийнятий новий Цивільний процесуальний кодекс України, то питання теоретичного, законодавчого і правозастосовчого характеру, пов'язані з апеляційним оскарженням рішень суду першої інстанції, підлягають докладному дослідженню. Правовий інститут апеляційного оскарження в цивільному процесі є новим для нашої правової системи, якій до недавнього часу була взагалі невідома дефініція апеляційного оскарження, а тому їх сучасний аналіз є досить важливим. У зв'язку з тим, що вирішення цих проблем має не лише науково-теоретичну значимість, а й відіграє вагомий роль у житті кожного окремого громадянина, оскільки йдеться про рівень забезпечення його прав за допомогою інституту апеляційного оскар-

ження судових рішень, то наукове дослідження цієї теми не викликає сумнівів у своїй актуальності і потребі вивчення.

Ключові слова: цивільний процес, перегляд рішень суду першої інстанції, інститут апеляції, суди першої інстанції, апеляційні суди України.

Анотація

Илюпол И. М. Правовая природа института апелляционного обжалования решений суда первой инстанции. — Статья.

Поскольку 18 марта 2004 г. был принят новый Гражданский процессуальный кодекс Украины, то вопросы теоретического, законодательного и правоприменительного характера, связанные с апелляционным обжалованием решений суда первой инстанции, подлежат подробному исследованию. Правовой институт апелляционного обжалования в гражданском процессе является новым для нашей правовой системы, которой до недавнего времени была вообще неизвестна дефиниция апелляционного обжалования, а потому их современный анализ является весьма важным. В связи с тем, что решение этих проблем имеет не только научно-теоретическую значимость, но и играет весомую роль в жизни каждого гражданина, поскольку речь идет об уровне обеспечения его прав с помощью института апелляционного обжалования судебных решений, то научное исследование этой темы не вызывает сомнений в своей актуальности и потребности изучения.

Ключевые слова: гражданский процесс, пересмотр решений суда первой инстанции, институт апелляции, суды первой инстанции, апелляционные суды Украины.

Summary

Илюпол И. М. Legal Essence of the Institute of Appeal for the Court of First Instance Decisions. — Article.

Due to the adoption of a new Civil Procedure Code of Ukraine on March 18, 2004, the issues of the theoretical, legal and law enforcement nature, dialed with the appeal for the court of first instance decisions should be closely investigated. Legal Institute of appeal in civil proceedings is new for legal system, even the definition of appeal was unknown for it until recent times, that is why their current analysis is so important. Due to the fact that the solution of these problems has not only scientific and theoretical significance, but also plays an important role in the each citizen's life, as it also provides the level of his rights ensuring by means of the institute of the court decisions appeal, so the scientific research on this theme cause no any doubts to it's relevance of scientific research.

Keywords: civil proceedings, reviewing the decisions of the court of first instance, institute of appeal, courts of first instance, Ukrainian courts of appeal.

УДК 347.91/95(477).001.362

О. Рубля

АНАЛОГІЯ ЗАКОНУ ТА АНАЛОГІЯ ПРАВА В ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ

В ст. 6 Конституції України передбачено: «Державна влада в Україні здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову. Органи законодавчої, виконавчої та судової влади здійснюють свої повноваження у встановлених цією Конституцією межах і відповідно до законів України» [1].

Побудова правової держави, демократизація всіх сфер життя нашого суспільства супроводжуються зміцненням судової влади. Світовий досвід підтверджує, що правова держава може існувати тоді, коли в країні функціонує силь-